

Slepí vidí, hluchí slyší, němí mluví ... Ano, tak nějak je to napsáno v Bibli, pouze proč mnohdy ti, co v běžném světě vidí, přesto jsou slepí a ti co slyší, jsou hluchí? Možná je to kvůli neschopnosti rozvinout to, co je nám dáno a jsme příliš zaujati nějakou specifickou funkcí a nevčleňujeme ji do funkčního celku, díky němuž se utváří, vzniká i naše „já“. Michael Hauser tento fenomén zkoumá a rozvíjí poselství těch, kteří se slepotou zápasili. Jednou z cest je například rozlišení podstatného od nepodstatného. Žijeme ve zvláštní době „plné“ informací. Kdyby nejen naši reprezentanti s nimi dokázali pracovat a dokázali je propojit, tedy pokud by netrpěli onou „kognitivní slepotou“, možná bychom nemuseli v srpnu 2022 čelit dramatickému zvýšení cen energií, ale vím, že po bitvě je každý generál.

MH: *Kdy člověk pocítuje slepotu? Kdy se začíná užívat? S termínem jsem se v minulosti nesetkával. Sám bych tento termín spojil s ignorancí.*

MH: Tento termín ve společenských vědách není zavedený, ovšem odvodil jsem si ho sám - a to od Frederica Jamesona, který používá termín „kognitivní mapování“. Potřebujeme mít myšlenkovou představu o místě, v němž se nalzáme. Předpokladem je znalost určitých souřadnic, které jsou dány třídami a globálními vztahy. Postupně tak dospějeme k tomu, že si spojíme naše konkrétní a prožívané místo, kde se nalzáme v určitém čase, s globálním světem kolem nás. Jednoduše si uvědomíme naši pozici ve světě. Z takového přístupu jsem odvodil termín kognitivní slepota. To znamená, že nevidíme, kde se nachází naše pozice v globálním světě, případně v české společnosti. Jinými slovy - kognitivní slepota představuje slepotu vůči obecným souvislostem.

MS: *Vůči ochotě tázat se, vůči schopnosti přiřazovat to, co je podstatné, a co je již podružné. Jak to, co vím, se vztahuje k tomu, co se odehrává - mohli bychom říci - vůči sokratovskému životu?*

MH: Ano, pochopení důležitosti a podružnosti předpokládá překonání kognitivní slepoty. Myslím si, že málo lidí se dnes ptá na to, v jaké společnosti žije, čím se společnost vyznačuje, jak ji charakterizovat, případně v jaké dějinné epoše žijeme. Mnoho občanů si takové otázky neklade. Jde o otázky obecnějšího rázu.

MS: *Možná by bylo vhodné zmínit samotnou knihu Federica Jamesona Postmodernismus neboli kulturní logika pozdního kapitalismu.*

MH: Byla přeložena z angličtiny Josefem Šebkem a Olgou Sixtovou a v roce 2016 vydána v edici SOK -Sdružení pro levicovou teorii a nakladatelství Rybka Publishing. Tento titul původně vyšel v roce 1991 a na amerických univerzitách se stal základní učebnicí pro pochopení toho, co je postmoderní společnost.

MS: *Nezapomínejme, že jinak o světě uvažuje jedinec, jenž rozvíjí to, co mu nechali a odkázali jeho předkové. Když toto uvádím, dívám se na vaši knihovnu. Váš život je spojen s oním duchovním a kulturním dědictvím. Odlišný přístup ke světu má ten, kdo v potu tváře musí dobývat chléb, aby přežil. Tyto dva postoje utvářejí póly pohledů, mezi nimiž se nachází nespočet odstínů a závisí, jak je člověk disponován. Zkrátka - člověk je ke kognitivní slepotě uveden svými životními podmínkami. A nutno říci, i ten, kdo se zabývá intelektuální prací, může takovou slepotou trpět a prostý člověk o obecných otázkách může také uvažovat.*

MH: Roli zde hraje několik činitelů: rodinné zázemí, výchova, vzdělání, forma práce. Jde o souhrn různých činitelů. Upozorníme na skutečnost, že podle sociologických průzkumů v lidech slábne schopnost racionální abstrakce, a lidé od věcí ztrácejí odstup. Jsou stále více ve vleku bezprostředních událostí, informačních toků, obrazů na sociálních sítích. Dnešní doba nás volá, abychom „pluli“ v okamžiku.

MS: *Také se užívá spojení být „instantní“.*

MH: Vskutku bohatě popsany fenomén v odborné literatuře.

MS: *Trpíte-li slepotou, vaše sítnice nepracuje dobře. Jak aktivovat mentální sítnici?*

MH: Většina lidí se v současnosti projevuje mentální krátkozrakostí – vidí dobře to, co se nachází nejbližší, ale vzdálené skutečnosti vnímají rozmazaně jako v mlze. Vzniká v nich dojem, že takové skutečnosti neexistují.

MS: *Jak – podle vás – k této slepotě přispívají například instantní média?*

MH: Problém vidím v neochotě zasazovat důležité informace do kontextu a vystupovat z přítomného okamžiku.

MS: *Vždyť člověk má žít tady a teď, ale máme si v takovém pravém okamžiku všímat. Existuje terapeutický směr „mindfulness“, inspirovaný buddhismem, založený k tomu, abychom si uvědomovali, co právě nyní prožíváme. Je třeba být schopni s takovým prožitkem správně naložit, aby nám získané informace přispívaly k vnitřní svobodě.*

MH: Právě média nás nevedou k plnému vědomí – to kvůli neustálému proudu neuspořádaného toku informací a obrazů. Nakonec to vede k „zaplombované“ rozptýlenosti. Ta se stává druhou přirozeností člověka. Takový jedinec nedokáže dělat nic jiného než být rozptýlený. K tomu existuje filosofický pojem „habitus“. Označuje získanou vlastnost, bez níž si sami sebe nedokážeme představit: patří k mé osobě. V naší otázce jde o to, že dnešní mediální technologie vytváří z rozptýlenosti habitus. Vaše „Já“ je neustále narušováno a vlastně není nikdy přítomno.

... Projevy slepoty ...

MS: *Přicházíte s tímto fenoménem jako pedagog do styku často?*

MH: Studenti mi říkají, že mají problémy vnímat přednášku déle jak 40 minut a po 20 minutách mají potřebu brouzdat na internetu. To znamená – začít se něčím rozptylovat. Uvědomují si, že sociální média v nich vytváří potřebu být rozptýlený, a dokonce to považují za handicap, ale nevědí, co s tím.

MS: *To znamená, že jedním ze znaků mentální slepoty je touha být neustále rozptylován?*

MH: Spíše než touha bych užil slovo nutkání být rozptylován.

MS: *Náš život se utváří rozfázovanými činnostmi, aby den byl naplněn, jedna aktivita by měla být nahrazována další, abychom něco na tomto světě vykonali. Nezapomínejme, jednou z činností je i aktivně odpočívat. Člověk právě kvůli habitu intenzivně nepracuje.*

MH: Místo zastavení klikáme dál a dál.

MS: *Může člověk vystoupit z toho, co by měl ovládat?*

MH: Důležité je, aby došlo k uvědomění si habitus rozptýlenosti. Pak jde o to, jak se naučit, že se zastavím a vzdám se bezprostřednímu toku všeho možného. Tím se vytváří plná přítomnost. Ta je dnes velmi vzácná.

MS: *Jsmo vedeni k plné přítomnosti, nacházíme-li se v neustálém sledu požadavků a vyžaduje se od nás práce, ba dokonce robota? Nejsme nuceni potlačit naše „já“? Uvedu příklad – prodavačka či*

prodavač v obchodě. Víím, musí být přítomni, aby je nikdo neokradl. Jinou pozornost musí mít pedagog ve škole.

MH: Žijeme ve světě plném technologií vyvolávajících habitus rozptýlenosti a roztěkanosti. Je to spjaté s roztržštěnou povahou práce. Tak je tomu i v práci vědce. Máte si neustále podávat granty, psát články na témata, která od vás zrovna někdo očekává, máte se účastnit konferencí o nejrůznějších otázkách a tomu přizpůsobujete své bádání. Není pak čas rozvíjet vaše hlavní téma a filosofové a vědci na ně pak rezignují a věnují se chvíli tomu, chvíli onomu detailu. Navzdory tomu všemu je zapotřebí se koncentrovat na opravdu důležité věci a být v zcela v plné přítomnosti. Cal Newport v knize Digitální minimalismus uvádí řadu doporučení, jak se osvobodit od nutkání neustále sledovat digitální média. Pokud se naučíme digitálnímu minimalismu, získáme spoustu času a soustředění na důležité věci.

MS: *V čem spočívá právě tento minimalismus?*

MH: Již jsme to zmínili: musíme se naučit rozlišovat důležité a vedlejší, podstatné a nepodstatné. Vyjasním si, co opravdu na internetu chci najít a nenechám se rozptylovat zbytečnými odkazy, které mne odvedou někam jinam.

MS: *Jednoduše stát a nenechat se strhnout proudem. Napadl mne postřeh soudce ústavního soudu a tvůrce české ústavy - Vojtěcha Cepla. Pedagog by měl své studenty chránit před informacemi. Jak k tomu přistupujete? Neměla by škola sama nabídnout studentům práci s informacemi? Například přednáška pedagoga vypíchne jisté podněty a připraví ho na práci se zdroji. Vííme, že někdy jsme odkázáni pouze na práci se surovými zdroji - a ty mohou studenta přímo odradit.*

MH: Učitel by měl dávat studentům sokratovské otázky: co zkoumáš? Co tě na tom zajímá? Proč se na to ptáš? Měli bychom to formulovat.

MS: *Neměli bychom od studentů chtít učené definice.*

MH: Základem je uvědomění si, co konkrétně dělají, čím se chtějí zabývat.

MS: *Podobnou cestou postupuje politický filozof Michael Sandel působící na Harvardu. Obrátím se k vám touto otázkou: jak se vám daří uzdravovat slepého?*

MH: Stává se, že studentům spadnou „šupiny“ z očí. Mnohem těžší je ve studentech probudit potřebu, aby si „šupiny z očí“ sundávali i po studiu, až absolvují a vstoupí do života. Tam jim budou „šupiny na očích“ znovu a znovu narůstat.

MS: *Mladý člověk by asi měl vystupovat proti konformitě. Nemyslíte?*

MH: Ano, jistě. Jako pedagog víím o tom, že dobrá polovina studentů nechce být konformní a hledají vyjádření svého generačního pocitu, který se dost odlišuje od generačního pocitu jejich rodičů, pro které bylo hlavní životní téma získání svobody. Svobody jsou dnes tuny, a mladí lidé jako problém zažívají něco jiného: nadvládu peněz nade vším, finanční nedostupnost bydlení, nejistotu práce, sebevykořisťování, stres, vyhoření, psychické potíže, klimatickou krizi, beznaděj. Nemalá část z nich to chápe jako projevy kapitalismu. Takže vlastně překonávají kognitivní slepotu. Svě zkušenosti si spojují s obecným pojmem kapitalismus. To je dobré znamení.